

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

*Присвячено 215-річчю заснування
ХНПУ імені Г.С. Сковороди*

**СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
22 ЛИСТОПАДА 2019 РОКУ**

ХАРКІВ – 2019

УДК 37.015.31:316.42
ББК 74.60
С91

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 6 від 05.11.2019 р.).

Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 22 листопада 2019 р. / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. 145 с.

Збірка містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої сучасним проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, реаліям і тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців соціальних інституцій з вирішення актуальних проблем соціальної роботи.

Матеріали представляють інтерес для науковців і практиків у галузі соціальної і соціально-педагогічної діяльності, науковців-початківців (здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності «Соціальна робота») й практиків – фахівців соціальних інституцій.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2019.

© Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки, 2019.

© Васильєва М.П., 2019.

Арестова А.С. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	71
Гудевич Т.А. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ САНАТОРНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ.....	75
Гусон В.А. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	79
Деділова Т.В. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ.....	82
Довидченкова О.М. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ХРИСТИЯНСЬКИХ МЕТОДІВ.....	86
Каймакова В.А. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	89
Коваль К.С. ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	92
Коваль О.В. ЗАСОБИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ.....	95
Левченко А.А. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ.....	98
Любіна-Безкоровайна А.О. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	103
Мозгіна Н.І. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	108
Пахомова Н.В. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	112
Письменко Б.О. УПРОВАДЖЕННЯ РОЗРОБЛЕНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ ГРУПИ РИЗИКУ ЗАСОБАМИ ТЕЛЕБАЧЕННЯ.....	115

ЗСЖ, коли активізується самосвідомість і самопізнання, їх перетворення в значущі для особистості цінності, а в майбутньому передачі їх оточуючим. На цій основі забезпечується надання майбутнім фахівцям можливості розвитку і застосування значущих якостей та умінь під час навчання щодо формування ЗСЖ підлітків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, посилення змісту щодо ЗСЖ у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти значно підвищить рівень теоретичної та практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО; посилить мотивацію до здійснення діяльності з формування ЗСЖ в майбутній професійній діяльності та у повсякденному житті.

Перспективою подальших досліджень є проведення контрольного етапу соціально-педагогічного експерименту та узагальнення його результатів.

Список використаних джерел:

1. Григоренко Г. В. Здоров'ятворча компетентність підлітків та соціально-педагогічні умови її формування в діяльності загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. № 4(48). С. 215–222.
2. Грицюк Л. К., Лякішева А. В. Формування здоров'язберігаючої компетентності в майбутніх соціальних педагогів. *Професійна освіта*. 2010. № 13. С. 143–146.
3. Долинський Б. Т. Критеріальний підхід до визначення рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування здоров'язберігаючих навичок у молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2010. № 3(5). С. 384–394.
4. Єжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів : монографія. Суми: МакДен, 2011. 412 с.
5. Здоров'я-2020. Основи Європейської стратегії у підтримку дій держави і суспільства в інтересах зоров'я. Копенгаген: ВОЗ, ЕРБ, 2012. 221 с.
6. Зимовець Н. В. Соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді/ Н.В.Зимовець : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Луганськ, 2008. 21 с.

Гудевич Т.А.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ САНАТОРНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент Н.Д. Кабусь

У статті розглядаються практичні аспекти підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціального виховання учнів підліткового віку в умовах санаторної школи-інтернату. Враховується вікові особливості вихованців у навчально-виховному процесі в умовах санаторної школи-інтернату. Визначається вплив на особливості розвитку підлітків : спадковість, стан здоров'я, соціальні зміни, соціальне оточення, організація навчально-виховного процесу. Вказано на необхідність підвищення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи в досліджуваному напрямі.

Ключові слова: соціальний педагог, соціальне виховання, підлітки, підготовка, готовність.

Gudevich T.A. Practical aspects of preparation of future social industry professionals for social education of teen in the conditions of a sanitary school-inter

The practical aspects of preparation of future social educators for social education of teenage students in the conditions of sanatorium boarding school are considered in the article. The age peculiarities of the pupils in the educational process in the conditions of the boarding school are taken into account. The influence on the developmental characteristics of adolescents is determined: heredity, health, social changes, social environment, organization of educational process. The necessity to increase the level of readiness of future social educators to work in the studied direction is pointed out.

Key words: social teacher, social education, teenagers, training, readiness.

Актуальність проблеми. Перебування і виховання дітей в інтернатних закладах не обмежується проблемами, які мали і мають місце у масових школах, оскільки навчання і виховання дітей в інтернатних закладах повинно гарантувати можливість усебічного розвитку особистості кожного вихованця. Досягнути цього можливо не лише створивши належні матеріальні умови перебування. Перш за все, необхідна організація навчально-виховного процесу з урахуванням психічних особливостей контингенту вихованців інтернатних закладів, а також проведення цілеспрямованої лікувально-реабілітаційної роботи [1, с.7].

Навчаючись та живучі в закладі інтернатного типу дитина більшу частину часу проводить з іншими дітьми, не маючи на потрібному рівні дуже важливої сфери спілкування: дитина – дорослий (мати, батько чи інші люблячі близькі). Вона не має достатньо батьківської любові та турботи, соціалізації на сімейному рівні. Адже, саме це і визначає, в основному, розвиток особистості в дитинстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості соціалізації та ресоціалізації дітей у закладах інтернатного типу розглядали у своїх працях А. Поляничко, В. Сорочинська, В. Шкуркіна, В. Вургич, Ж. Петрочко, К. Чертова, Л. Артюшкіна, О. Карагодіна та інші вчені. Діяльність соціального педагога в загальноосвітніх закладах інтернатного типу в Україні вивчали А. Капська, І. Пеша, Л. Волинець. Проблеми дітей, що перебувають у школах-інтернатах розглянуто в працях М. Лисіної, В. Мухіної, А. Прихожан та ін.

Метою статті є аналіз досвіду соціально-педагогічної роботи в школах-інтернатах, визначення напрямів та завдання у роботі соціального педагога з огляду на особливості психоемоційного стану вихованців.

Виклад основного матеріалу. Суспільство, що прагне поступально розвиватись, не може не піклуватись про навчання і виховання підрастаючого покоління. Для формування з новонародженої людини особистості потрібно засвоєння нею культурного досвіду і норм соціальних відносин у результаті спільної діяльності, спілкування з іншими людьми. Перебування людини в цих процесах означено терміном соціалізація [3, с. 332]. Соціалізація особистості є складним процесом, який водночас протікає стихійно і відносно керовано – шляхом соціального виховання. Останнє як осмислене, цілеспрямоване «виращування» людини відрізняється від стихійної соціалізації у першу чергу тим, що в його основу покладена соціальна дія, яку в даному контексті можна визначити як допомогу в позитивній соціалізації особистості, зокрема, в вихованні, освіті, засвоєнні соціокультурних цінностей, професійному самовизначенні [4, с. 55].

Для вихованців молодшого шкільного віку характерними є яскраво виражені мотиви, що безпосередньо пов'язані з їх щоденним проживанням. Це – виконання режиму, правил поведінки. У сімейних дітей цієї вікової категорії мотиви їх діяльності та поведінки набагато різноманітніші. Досить концентровано ці проблеми проявляються в конфліктних ситуаціях. У дітей у цьому випадку проявляються захисні механізми, що визначають не завжди конструктивні форми поведінки. Такими можуть бути ситуації заборон. Це, зокрема зіткнення інтересів дорослого і дитини, дитини і колективу, звинувачення з боку однолітків, нерозуміння справжніх мотивів вчинку тощо. У діях молодших школярів проявляється агресивність та нездатність визнати власну провину.

Ці тенденції в підлітковому віці спричиняють деформування «Я – образу», неадекватність самооцінки, вироблення комплексу неповноцінності. Запобігти їм та сприяти повноцінному становленню особистості в закладах інтернатного типу є найважливішим завданням соціального педагога.

Як свідчить аналіз наукових джерел [2; 4], основними функціональними обов'язками соціального педагога в закладах інтернатного типу є: 1) формування гуманного ставлення до вихованців, охорона їх прав, інтересів і здоров'я; 2) створення обстановки психологічного комфорту і безпеки дитини в побуті і під час дозвілля; 3) вивчення особливостей вихованців, соціальної ситуації розвитку, умов життєдіяльності; 4) виявлення інтересів і потреб, проблем і утруднень, відхилень в соціальній поведінці і соціальній адаптації; 5) соціально-педагогічна підтримка вихованця в процесі соціалізації; 6) організація та координація різних видів соціальної прийнятної діяльності; 7) соціально-педагогічна реабілітація дезадаптованих та педагогічне занедбаних вихованців; 8) посередництво між вихованцем і закладом, сім'єю та іншими соціальними інститутами; 9) взаємодія з педагогами, психологами, опікунами, батьками в наданні допомоги вихованцю.

В організації своєї роботи соціальний педагог віддає пріоритет створенню здорового мікроклімату в колективі, гуманізації міжособистісних відносин, сприяє реалізації здібностей кожного, захисту інтересів особистості, організації дозвілля, включенню до соціально корисну діяльність, підтримує постійний зв'язок з родинами учнів. Особливу увагу приділяє проблемам захисту дитини від батьківської жорстокості, егоїзму, всездозволеності. Також соціальний педагог відіграє роль терапевта і наставника сім'ї.

В умовах шкіл-інтернатів важливе місце належить адаптації дітей до умов цих закладів. Визначальним в адаптації новачка є багате за змістом і різноманітне за формами спілкування з ровесниками в позаурочний час, причому в діяльності воно є найбільш активним. В умовах інтернатних закладів важливе місце належить функції учнівського самоврядування як чинника формування соціальної відповідальності. Школи-інтернати мають виконувати не лише освітньо-виховні функції, а й сприяти нормальній соціалізації особистості, її повноцінному розвитку, забезпечувати правову і психологічну захищеність вихованців. Значну роль у цьому відіграє соціальний педагог, професійна діяльність якого набуває цілеспрямованого характеру.

Діяльність соціального педагога в закладах інтернатного типу досить різноманітна. Натомість її можна згрупувати в такі основні види: соціально-педагогічна діагностика і консультування; соціально-профілактична робота; соціальне виховання та корекційно-розвивальна робота.

Соціально-педагогічна діагностика і консультування мають на меті виявляти динаміку соціогенезу особистості, визначати причини його порушення. Для цього здійснюється вивчення особливостей соціальної адаптації вихованців, виявляються групи соціального ризику. Ґрунтуючись на дослідженні інтересів, здібностей і нахилів дітей, складається індивідуальна карта соціального розвитку. Важливою складовою у цьому напрямі є діагностика спілкування вихованця з дорослими та однолітками, а також виявлення причин неуспішності в оволодінні соціально-побутовими вміннями і навичками.

Соціально-профілактична робота передбачає запобігання можливих порушень в соціальному розвитку дітей, створення умов для повноцінного особистісного становлення. З цією метою розробляються та реалізуються програми профілактики психічного напруження та нервових зривів у дітей; створюється сприятливий соціально-психологічний клімат. Чимало уваги приділяється налагодженню доброзичливих стосунків з членами сім'ї та попередженню конфліктних ситуацій. Окремо планується робота щодо адаптації вихованців у широкому соціальному оточенні. За потребою проводяться психолого-педагогічні консилиуми з аналізом соціальної ситуації розвитку та виробленням комплексу заходів з метою надання допомоги дитині спеціалістами. Профілактики потребують такі шкідливі звички, як алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, проституція, паразитичний спосіб життя.

Реалізація соціального виховання та корекційно-розвивальної роботи передбачає активний вплив на процес соціалізації особистості, позитивні зміни в ній на основі реалізації програм соціального виховання та соціально-педагогічної реабілітації.

Соціальний педагог розробляє програми, спрямовані на розвиток життєвих умінь і навичок; профорієнтацію, статеве виховання і підготовку до дорослого життя; розвиток комунікативних умінь і культури-спілкування; корекцію різноманітних відхилень у поведінці (агресія, сором'язливість тощо); психотерапія акцентуація характеру; корекцію «Я-образу»; запобігання кризових ситуацій.

Таким чином, модель соціально-педагогічної діяльності в санаторній школі-інтернаті має відбивати не лише специфіку закладу, а й особливості соціальної ситуації розвитку та її сприйняття вихованцями. Тому вельми важливими в роботі соціального педагога є соціально-педагогічна діагностика, профілактична та корекційно-розвивальна робота.

З метою підвищення готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи в умовах санаторної школи-інтернату були відвідані лекції: «Соціально-педагогічні особливості шкільної соціалізації», «Особливості соціалізації обдарованих та важковиховуваних дітей», «Служба пробації: особливості роботи з дітьми-правопорушниками», «Профілактика адиктивної поведінки підлітків у ЗЗСО», «Технологія соціальної терапії» «Технологія соціальної корекції». Проведена лекція з дисципліни «Основи соціалізації особистості» на тему «Соціалізація особистості молодшого віку в умовах санаторної школи-інтернату» та семінарське заняття з дисципліни «Основи соціалізації особистості» на тему «Специфіка та виховання дітей у санаторній школі-інтернаті».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, виявлені труднощі у фахівців, які працюють у закладах інтернатного типу, будуть покладені в основу змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів, мета якої полягає у формуванні готовності майбутнього соціального педагога до подолання професійних труднощів. Зміст підготовки у вищих навчальних закладах, що включає труднощі майбутньої діяльності, орієнтує майбутніх молодих фахівців не тільки на конкретну професійну діяльність і готовність до освоєння нових знань, але й на формування і коригування особистісних якостей, які полегшують адаптацію до місця роботи, забезпечують професійну мобільність і конкурентоспроможність фахівця, що відповідає запитам сучасного суспільства. Сучасні заклади інтернатного типу можуть розглядатися як освітні заклади зі значним інклюзивним потенціалом і можливостями розвитку соціальності дітей. Заклади інтернатного типу необхідно розвивати, привносячи, збагачуючи їх діяльність сучасними формами взаємодії і співпраці з вихованцями, і систематично оновлюючи засоби самоосвіти соціальних педагогів.

Список використаних джерел:

1. Кобзар Б. Петухов Є, Литвинов І. Запобігання відхиленням у поведінці школярів. К.: Вища школа, 1992.
2. Покась В.П. Лікувально-реабілітаційна робота в інтернатних закладах, філософські науки. Випуск 43.
3. Психологічна енциклопедія / за ред. О.М. Степанова. К.: "Академвидав", 2006. С. 332.
4. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник / за ред. І.Д. Звереві. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 316 с.